

in Joannem, & serm. 218. de passione Domini n. 14. Postremò quod sub libri finem legitur, nondum à radice præcisum eum esse, qui mala cupiditate agit opera quæ à regno Dei excludunt, si modò non pro ipsis operibus etiam veritati apertissime resistat, nonnullam difficultatem affert, dum comparatur ad librum 2. contra Crescon. c. 21.

S. AURELII AUGUSTINI
HIPONENSIS EPISCOPI
AD CATHOLICOS
EPISTOLA
CONTRA DONATISTAS,
VULGO
DE UNITATE ECCLESIAE
LIBER UNUS.

Proposita quæstione, Sitne Christi Ecclesia apud catholicos, an apud donatistas, quod hic non nisi ex sacra Scripturæ locis certis & claris definiendum: proferuntur primum testimonia ex Instrumento vetere ac novo quàm plurima, quibus ostenditur doceri evidenter ac certò, Ecclesiam Christi veram eam esse, quæ toto terrarum orbe diffunditur. Deinde verò, quæ pauca ex iisdem canonicis Scripturis objectari à schismaticis solent pro parte Donati, ea & ambigua incertaque esse, & per se ad eorum tuendam causam, cum ratione contraria explicari possint, nullum robur habere. Donatistarum etiam de traditione, de persecutione, aliæque in Catholicos calumnie data occasione refutantur.

AUGUSTINUS episcopus, dilectissimis fratribus ad nostræ dispensationis curam pertinentibus: Salus quæ in Christo est, & pax unitatis & caritatis ejus sit vobiscum, & integer spiritus vester & anima & corpus in diem Domini nostri Jesu Christi seruetur.

CAPUT I.

MEMINISTIS, fratres, Petiliiani donatistarum constantiniensis episcopi perparvam epistolæ partem in manus nostras aliquando venisse, eique particulæ quod responderimus scripsisse me ad dilectionem vestram. Sed cum postea tota & plena nobis à fratribus qui ibi sunt mitteretur, placuit ei ab exordio respondere, tamquam præsentem ageremus: quemadmodum semper scitis nos cum eis agere voluisse, ut sine studio contentionis, quid vel ab ipsis vel à nobis dicitur, collata disputatione omnibus appareret. In multorum enim manibus illam epistolam esse dicimus, qui etiam multa ex illa memoriter tenent, aliquid verum adversus nos eum dixisse arbitantes. Sed nunc si legere voluerint quæ respondimus, profectò intelligent quid sibi abjiciendum, & quid tenendum sit. Neque enim illa nostra sunt, sicut ipsi possunt considerare, si velint sine studio partium judicare: nam de Scripturis sanctis ita sunt omnia prolata & probata, ut ea negare non possit, nisi qui illarum Scripturarum se inimicum esse profitetur. Sed de illo opere nostro video quid possint dicere illius tam malæ causæ pertinacissimi defensores: me videlicet absentis epistolæ respondisse, ubi verba mea ille non audiret, quibus continuò responderet. Defendat ergo verba epistolæ

sua,

sua, & si potest ostendat, responsionibus meis non ea fuisse refutata atque convicta. Aut si hoc non vult, faciat & ipse huic epistolæ meæ, quod ego illi ipsius, cui jam respondi. Illam quippe scripsit ad suos, sicut ego hanc ad vos: cui si velit etiam ipse respondeat.

2. QUÆSTIO certè inter nos versatur, ubi sit Ecclesia, utrùm apud nos, an apud illos. Quæ utique una est, quam majores nostri Catholicam nominarunt, ut ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est. Secundùm totum enim, *καθ' ὅλον* grecè dicitur. Hæc autem Ecclesia corpus Christi est, sicut Apostolus dicit: *Pro corpore ejus, quæ est Ecclesia*. Unde utique manifestum est, eum qui non est in membris Christi, christianam salutem habere non posse. Membra verò Christi per unitatis caritatem sibi copulantur, & per eandem capiti suo coherent, quod est Christus Jesus. Totum igitur quod annuntiat de Christo, caput & corpus est: caput est ipse unigenitus Jesus Christus Filius Dei vivi: *Ipse salvator corporis, qui mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram*: corpus ejus Ecclesia, de qua dicitur: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi*. Inter nos autem & donatistas quæstio est, ubi sit hoc corpus, id est, ubi sit Ecclesia. Quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui, Domini nostri Jesu Christi? Puto quòd in illius potius verbis eam quærere debemus, qui veritas est, & optimè novit corpus suum. *Novit enim Dominus qui sunt ejus*.

CAPUT II.

Status causæ inter Catholicos & Donatistas, ubi sit Ecclesia. Catholicum unde dicatur. *Coloss. I. 24.* Extra Ecclesiam non est salutis spes.

*Ephes. 5. 23.**Rom. 4. 25.**Ephes. 5. 27.**1. Tim. 2. 19.*

A 4

Quæ

3. Quæ sint autem verba nostra, in quibus eam quæri non oportet, advertite, & videte etiam ibi quid intersit inter nostra verba & illorum: & tamen in verbis nostris Ecclesiam quæri nolumus. Quidquid nobis invicem objicimus, de traditione codicum divinatorum, de thurificatione, de persecutionibus, verba nostra sunt. Et in talibus quidem nos hunc tenemus modum, ut vel utraque vera esse deputentur, sive quæ à nobis, sive quæ ab ipsis dicuntur, vel utraque falsa, vel nostra vera & sua falsa, vel nostra falsa & sua vera. Et in his omnibus nullum crimen esse orbis christiani, cui nos communicamus, ostendimus. Si enim vera sunt crimina, & quæ à nobis in illos & quæ ab ipsis in nos dicuntur, faciamus quod ait Apostolus: *Donantes nobismetipsis, sicut & Deus in Christo donavit nobis*: ut maligni homines, nec illi qui fortè fuerunt vel sunt apud nos, nec qui vel fuerunt vel sunt apud illos, impediant concordiam nostram & vinculum pacis, uno eorum scelere correcto, quòd se frustra separaverunt ab unitate orbis terrarum, cum tales haberent. Si autem utraque falsa sunt, sive quæ nos illis, sive quæ illi nobis objiciunt, vel de traditione, vel de persecutione innocentium; nullam video litis causam, nisi quia est causa ut illi se corrigant, qui se sine causa separaverunt. Quòd si nos vera dicimus, quoniam Gesta quæ proferimus, & litteris Imperatoris ad quem tunc & primò scripserunt, & postmodum appellaverunt, & totius orbis communionem firmamus; quæ autem illi dicunt, ideo falsa esse convincuntur, quia ipsis temporibus, cum eadem quæstio versaretur, obtinere causam suam

Sic lib. 1.
sont. Petil.
c. 21. & 22.
& lib. 3. c.
58. & 59.

Ephes. 4.
22.

suam minimè potuerunt: major in eis apparet sacrilegæ animositatis furor & animarum innocentium persecutio, quam si solo schismatis crimine tenerentur. Et illa quidem tribuant, non omnibus, sed quibus voluerint suorum: schisma tamen crimen est omnium. Porro si crimina traditionis & persecutionis vera volunt esse quæ objiciunt, & falsa quæ objiciuntur à nobis, nec sic purgantur à crimine schismatis. Ad quosdam quippe illa pertinere possunt, non ad universum orbem christianum. Quem si contagione perisse arbitrantur; omitto dicere, quam multa sancti bono pacis etiam cognita mala in hominum congregatione toleraverint: illud dico, isti ostendant, quomodo eorum contagione non perierint, quos sacrilegos incestatores consecratae pudicitiae feminarum inter se latere vel latuisse, vel modò nesciunt, vel aliquando nescierunt. Profectò dicturi sunt hoc ipso se non contaminatos, quòd nescierunt. Quomodò ergo contaminatus est orbis, qui nescit adhuc an verà sint ista quæ dicuntur? Putemus nobis modò probata, modò demonstrata: quid agimus de tot gentibus? Deseruntur nescientes, ergo deseruntur innocentes: & cum illud sit nullum crimen illorum, hoc esse incipit sceleratissimum nostrum. An currere debemus, & eos docere quod scimus? Ut quid hoc? Si ut innocentes sint; innocentes sunt etiam dum nesciunt. Non enim malefacta hominum cognoscendo, sed cognitis non consentiendo, de incognitis autem non temèrè judicando, innocentiam custodimus. Ac per hoc, ut dixi, innocens est orbis terrarum, qui crimina quæ ab istis in quosdam dicuntur, etiam si vera dicuntur, ignorat. Ab his

Inter ma-
los quomo-
do inno-
centia cu-
stodiatur.

au-

autem innocentibus qui se ipsos separaverunt, eodem ipso crimine separationis & schismatis innocentiam perdiderunt: & modo nos docent, vera se dicere in quosdam, ut ab eis nos separent, in quos non habent vera quæ a dicant.

4. Hoc enim eis dicit orbis terrarum, quod quidem sermone brevissimum est, sed robustissimum veritate. Afri nempe inter se episcopi confligebant: si finire inter se obortam dissensionem non poterant, ut sive per concordiam compositis, sive degradatis qui male contenderent, hi qui bonam causam habebant in communione orbis terrarum per unitatis vinculum permanerent; restabat utique ut episcopi transmarini, quæ pars maxima diffundebatur Ecclesie catholice, de afrorum collegarum dissensionibus judicarent, illis videlicet b instantibus qui crimen male ordinationis aliis objiciebant. Hoc si factum non est, culpa eorum est à quibus fieri debuit, non orbis terrarum, qui non ad se perlata nescivit. Si autem factum est, quid peccaverunt ecclesiastici iudices, qui crimina etiam si vera & ad se delata, sibi tamen non probata, damnare nullo modo debebant? Numquid eos mali polluere poterant, qui eis manifestari non poterant? Si autem manifestati sunt eis, & aliqua vel segnitia vel c conniventia tales à communione remove noluerunt, & perverso iudicio pro eis etiam dixerunt sententias: quid peccavit orbis terrarum, qui causam illam malos iudices habuis-

a Editi, dicunt. Melius Floriac. MS. dicant.

b Floriacensis codex, stantibus.

c In editis, uti passim in antiquis libris pro conniventia, scriptum est, cohibentia.

buisse nescivit, & eos a male iudicasse non a credidit; de quibus iudicare non potuit? Sicut enim reorum scelus, si iudices latuit, non eos utique contaminavit: sic & iudicum scelus, si aliquid fuit, quia orbem terrarum latuit, eum profecto contaminare non potuit. His igitur innocentibus innocenter b communicamus, hodieque nescientes quæ tunc acta sint. Quapropter etiam si vera esse quæ in quosdam dicunt, hodie didicerimus, nulla causa est cur ab innocentibus qui hæc nesciunt recedamus, & transeamus ad eos, qui propterea crimine schismatis omnes implicati sunt, quia id fecerunt quod nos facere suadent; ut non exemplo Apostolorum toleremus malos, sed exemplo hæreticorum deseramus bonos. Sed faciamus orbem terrarum (quod fieri non potest) hodie nobiscum ad liquidum posse cognoscere vera esse quorumdam scelera, quos isti criminantur: numquid ex hoc innocentior fieri poterit, quam erat ante quam nosset? Sicut enim * eos maculare non poterant incogniti mali, etiam si adhuc in hac vita essent; ita qui jam ex hac vita emigrarunt, etiam cogniti maculare non possunt. Si ergo talis est causa nostra in verbis nostris de quorundam criminibus, quæ alternis nobis objicimus, ut tam invicta sit, etiam si falsa esse quæ in quosdam illorum dicimus, & vera esse quæ in quosdam nostrum dicunt, hodie cognoscamus; quid habent quod respondeant; sive illa potius vera sint quæ nos dicimus, & falsa quæ dicunt, si-

* f. eum.

a Floriacensis vet. cod. bene iudicasse credidit.

a Sic Floriacensis MS. At Er. communicabimus. Am. & Lov. communicavimus.

sive utraque falsa sint, sive utraque vera sint; quando quidem & ipsi vincuntur ibi, quod solum votis omnibus sibi ut credatur, exoptant.

CAPUT III.

5. SED ut dicere cœperam, non audiamus, Hæc dicis, hæc dico: sed audiamus, Hæc dicit Dominus. Sunt certè libri Domini, quorum auctoritati utrique consentimus, utrique a cedimus, utrique servimus: ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram. Hic fortè dicturi sunt: Quid quæris in libris, quos ignibus tradidisti? Ad hoc respondeo: Quid times ne legantur isti libri, si eos ab ignibus custodisti? Eos certè ille tradidisse credatur, qui eis lectis non consentire convincitur. Aut si fortè isti libri ita designant traditorem suum, sicut designavit Dominus Judam; legant in eis nominatim, & expressè vel Cæcilianum, vel ordinatores ejus, eorumdem librorum futuros fuisse traditores, & si non eos anathematizavero, ipse cum eis judicer tradidisse. Sed neque nos in eis libris invenimus Majorini ordinatores designatos esse traditores, quamvis hæc aliunde recitemus. Auferantur ergo illa de medio, quæ adversus nos invicem, non ex divinis canonicis libris, sed aliunde recitamus. Quòd si nolint ut auferantur, videant quia & si utraque vera sunt, nulla fuit causa separationis illorum, ut eos fugerent quos habebant: & si utraque falsa sunt, nulla fuit causa separationis illorum, ut eos fugerent quos in nullo crimine reperiebant: & si nostra vera, illorum autem falsa sunt; nulla fuit causa separationis illorum, quia potius se corrigere, atque in unitate permanere debebant: & si nostra fal-

a In excusis, credimus.

falsa sunt, & illorum vera sunt; nulla fuit causa separationis illorum, quia innocentem orbem terrarum, cui hæc demonstrare vel noherunt, vel non potuerunt, deserere non debebant.

6. Quærat fortasse aliquis, & dicat mihi: Cur ergo ista vis auferri de medio, quando communio tua, etiam si proferantur, invicta est? Quia nolo humanis documentis, sed divinis oraculis sanctam Ecclesiam demonstrari. Si enim sanctæ Scripturæ in Africa sola designaverunt Ecclesiam, & in paucis Romæ a cutzupitanis vel montensibus, & in domo vel patrimonio unius hispanæ * mulieris; quidquid de chartis aliis aliud proferatur, non tenent Ecclesiam nisi donatistæ. Si in paucis mauris provinciæ cæsariensis eam sancta Scriptura determinat; ad rogatistas transeundum est. Si in paucis tripolitanis, & byzacenis, & provincialibus; maximianistæ ad eam pervenerunt. Si in solis orientalibus, inter arianos, & eunomianos, & macedonianos, & si qui illic alii sunt, requirenda est. Quis autem possit singulas quasque hæreses enumerare gentium singularum? Si autem Christi Ecclesie canonicarum Scripturarum divinis & certissimis testimoniis in omnibus gentibus designata est; quidquid adtulerint, & undecumque recitaverint qui dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic*; audiamus potius, si oves ejus sumus, vocem Pastoris nostri dicentis: *Nolite credere*. Illæ quippe singulæ in multis gentibus, ubi ista est, non inveniuntur: hæc autem, quæ ubi-

* Lucillæ.

Matth. 24.
23.

a Omnes editi, *Rupitanis*. At Floriacensis codex eleganter scriptus habet, *Cutzupitanis*. Certè *Cutzupitas* nominat Augustinus in Epistola 53. n. 2.

ubique est, etiam ubi illæ sunt, invenitur. Ergo in Scripturis sanctis canonicis eam requiramus.

CAPUT IV.

Ephes. 5.
23. 30.

Extra Ecclesiam sunt, qui vel de capite Christo, vel de corpore ejus quod est Ecclesia, à Christi testificatione dissentiunt.

Ephes. 5.
23.

7. TOTUS Christus caput & corpus est. Caput unigenitus^a Dei filius, & corpus ejus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne una. Quicumque de ipso capite, ab Scripturis sanctis dissentiunt, etiamsi in omnibus locis inveniuntur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus quicumque de ipso capite Scripturis sanctis consentiunt, & unitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia; quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine David, quod apertissime Scriptura Dei loquitur; aut non in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est; etiamsi per omnes terras inveniuntur per quas est Ecclesia, non utique sunt in Ecclesia: quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Jesus; nec in aliqua divinarum Scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicumque credunt quidem quod Christus Jesus, ita ut dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit Filius Dei, Deus apud Deum, & cum Patre unum, & incommutabile^b Verbum Patris, per quod facta sunt omnia; sed tamen ab ejus corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, ut eorum communio non sit cum toto quacumque diffunditur, sed in ali-

^a Floriacensis codex, *Deus Filius.*

^b Idem cod. & *incommutabile unum verbum Patris.*

aliqua parte separata inveniatur; manifestum est eos non esse in catholica Ecclesia. Quapropter quia cum donatistis quæstio nobis est, non de capite, sed de corpore, id est, non de ipso Salvatore Jesu Christo, sed de ejus Ecclesia; ipsum caput de quo consentimus, ostendat nobis corpus suum, de quo dissentimus, ut per ejus verba jam dissentire desinamus. Ille est autem unigenitus Filius & Verbum Dei; & ideo nec Prophetæ sancti vera loqui potuissent, nisi ab ipsa veritate, quod est Verbum Dei, manifestaretur eis quod dicerent, & juberetur ut dicerent. Proinde prioribus temporibus per Prophetas sonuit Verbum Dei: deinde per seipsum, cum *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.*^{Joan. 1. 14.} deinde per Apostolos, quos misit ad se prædicandum, ut esset salus usque ad fines terræ. In his igitur omnibus quærenda est Ecclesia.

8. SED quoniam multa in alios vel ob aliud dicta, in quos volunt, & ad quos volunt maledici plerumque convertunt, multa etiam propter exercendas rationales mentes figuratè atque obscurè posita per ænigmatis imagines vel ambiguitatis ancipitem sensum, fallaci aliquando interpretationi consonare & convenire creduntur, hoc etiam prædico atque propono, ut quæque aperta & manifesta deligamus. Quæ si in sanctis Scripturis non invenirentur, nullo modo esset unde aperirentur clausa, & illustrarentur obscura. Verbi enim gratia, videte quàm facile sit, vel nobis in eos dicere, vel illis in nos, quod ait Dominus

CAPUT V.

^b Scripturæ ita sunt à Spiritu-sanctotemperatæ, ut quædam in illis obscura, quædam clara & manifesta essent. Ad disputationem adferenda non sunt, quæ utrique parti possint esse communia.

^a Floriacensis MS. *ad prædicandum, omisso, et.*

^b Idem cod. & *ad quod volunt.*

Matth. 23. 27. nus pharisæis: *Similes estis monumentis dealbatis, quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia: sic & vos à foris quidem apparetis hominibus justî, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.* Hæc sive in illos à nobis, sive ab eis in nos dicantur, nisi prius probetur manifestissimis documentis, qui sint, qui cum sint injusti, justos se esse confingant, conviciante magis levitate quam convincente veritate dici, quis mediocriter sanus ignoret? Aliter quippe illa Dominus in pharisæos dicebat: tamquam Dominus, id est, cognitor cordis, & humanorum omnium secretorum & testis, & iudex: nos autem prius debemus invenire, & ostendere quid arguamus, ne ipsi potius gravissimo crimine insanæ temeritatis arguamur. Sanè si antè docuerint nos tales esse, nequaquam recusare debemus talibus sanctarum Scripturarum verbis nos reprehendi atque contundi. Ita si nos eos tales esse docuerimus, erit similiter in potestate nostra, quibus Dominicis increpationibus jam demonstratos convictosque feriamus.

9. Sic & illa interim seponenda sunt, quæ obscure posita & figurarum velaminibus involuta, & secundum nos, & secundum illos possunt interpretari. Est quidem ^a acutorum hominum dijudicare atque discernere, quis eorum probabilius interpretetur: sed nolumus in has ingeniorum contentiones, in ea causa, ^b quæ populos tenet, nostram disputationem committere. Nulli nostrum dubium est, per arcam Noë, salva rerum gestarum fide, ut de-

a In MSS. *cautorum.*

b Ita Floriacensis cod. At editi, *quam populus tenet.*

letis peccatoribus domus justi à diluvio liberaretur, etiam Ecclesiam fuisse figuratam. Quæ fortè humani ingenii conjectura videretur, nisi hoc Petrus Apostolus in epistola sua diceret. Sed quod ille ibi non dixit, si quis nostrum dicat, propterea cuncta animalium genera ibi fuisse, quia in omnibus gentibus futura prænuntiabatur Ecclesia; fortassè donatistis aliud videatur, & aliter hoc interpretari velint. Similiter & ipsi aliquid obscure & ambiguum positum, si pro sua sententia interpretentur, si nobis * pateat aliud inde dicere quod pro nobis sonat, quis erit finis? Nam quidam eorum episcopus, cum hic apud Hipponem, sicut audivimus, sermonem in populo faceret, dixit eandem arcam Noë ideo bituminatam intrinsecus, ne aquam emitteret suam; ideo autem etiam extrinsecus, ne admitteret alienam. Ad hoc utique valere voluit hanc interpretationem, ne baptismus vel extra Ecclesiam posse exire credatur, vel qui extra datus fuerit, acceptetur. Visus est aliquid dicere, & acclamatum est ab eis qui libenter audiebant, nec diligenter de his, quæ audierant, cogitabant, ut quod erat facile, adverterent fieri non posse, ut extrinsecus admittat aquam compago lignorum, si non emittit intrinsecus: si autem ab ea parte quæ intus est, emittit, consequens esse, ut ab ea etiam quæ est foris, admittat. Sed & si hoc de compacto ligno verum esset quod ille dixit, quis me prohiberet de Arca ex utraque parte bituminata, si possem aliquid aliud dicere, ut incertum esset quid horum, vel quid fortassè aliud tertium res illa significaret? Neque enim absurdè dicitur, aut non etiam multò probabilius, per bitumena, quia violentum gluten

Gen. 8.

I. Pet. 3. 20.

* *f. placeat.*

Bituminatæ Arcæ allegoria donatistarum errorum accomodata.

Altera allegoria veritati magis consentanea.

& res ferventissima est, significatam esse caritatem. Unde enim dicitur in Psalmo, *Agglutinata est anima mea post te*, nisi flagrantissima caritate? Quæ, quoniam præceptum est, ut sit nobis in invicem & in omnes, ideo & intus & foris Arca bituminata. Aut certè quia scriptum est: *Caritas omnia tolerat*; vis ipsa tolerantia tenax unitatis per bitumen significata est, quo ideo intus & foris Arca illita est, quia intus & foris mali tolerandi sunt, ne pacis compago solvatur. In hac ergo disputatione nostra parcamus talibus interpretationibus, & apertum aliquid, quo manifestetur Ecclesia, requiramus.

10. Nempe scriptum est in libro Judicum: *Et dixit Gedeon ad Dominum: Quoniam tu salvum facies Israël in manu mea, quemadmodum locutus es; ecce ego pono vellus lanæ in area, & si factus fuerit ros in vellere, in omnem verò terram siccitas, sciam quoniam salvum facis in manu mea Israël, sicut locutus es. Et factum est sic: & diluculo vigilavit Gedeon in crastinum, & expressit vellus; & decurrit ros de vellere plena pelvis aquæ. Et dixit Gedeon ad Dominum: Non irascatur furor tuus in me, Domine, & loquar adhuc semel, & tentabo adhuc semel in vellere. Fiat siccitas in vellere tantum, in omnem autem terram fiat ros. Et fecit Deus sic in nocte illa, & facta est siccitas in vellere tantum, super omnem autem terram ros.*

Vellus Gedeonis mysticè interpretatur.

Non video quid hîc aliud figuratum & prænuntiatum sit, nisi ut aream intelligamus orbem terrarum, locum autem velleris populum Israël. Novimus enim illam quondam gentem divini sacramenti gratia tamquam cælesti rore perfusam; cujus muneris per omnes in circuitu

circuitu gentes, quia eo carebant, tamquam siccitas erat. Erat autem apud illum populum hoc munus in vellere, id est, in velamine & quasi^a in nube secreti, quia nondum fuerat revelatum. Nunc autem videmus orbem terrarum jam revelato rore saginari per Evangelium Domini nostri Jesu Christi, quod tunc in illo tegmine figurabatur: illam verò gentem amisso sacerdotio quod habebat, quia in Scripturis non intelligit Christum, tamquam in sicco vellere remansisse. Nec in talibus tamen rerum figuris, quamvis non videam quid hîc aliud possit intelligi, volo quæramus Ecclesiam. Prorsus quæ alicujus vel talis interpretationis indigent, interim seponamus: non quia falsa sunt, quæ hoc modo de talibus tamquam involucris interpretando solvuntur, sed quia vel interpretem quærunt, nolo in eis nostra ingenia comparentur; sed aperta veritas clamet, luceat, in obturatas aures irrumpat, dissimulantium oculos feriat: nemo in eis latebris quærat falsæ suæ sententiæ locum, omnem conatum contradicendi confundat, omnem frontem impudentis elidat.

11. O DONATISTÆ, Genesis legite. *Per metipsum juravi, dicit Dominus, propter quod fecisti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo amantissimo propter me, nisi benedicens benedicam te, & implendo implebo semen tuum tamquam stellas celi, & tanquam arenam quæ secus oram maris est, & hereditate possidebit semen tuum civitates adversariorum^b, & benedicentur in*

CAP. VI.
Gen. 22.
16.

Ex scripturis, & primum ex Lege ostendit catholicam Christi Ecclesiam.
b

B 2

se-

^a Floriacensis cod. & quasi nubes secreti.

^b Editi, adversariorum tuorum. Abest tuorum à Floriacensi codice, & à græco LXX.

semine tuo omnes gentes terræ, quia obaudiisti vocem meam. Quid ad hæc dicitis? An judæorum nobiscum perversitate contenditis, ut dicatis in solo populo nato ex carne Abrahamæ intelligendum semen Abrahamæ? Sed judæi Paulum Apostolum non legunt in synagogis suis, quem vos legitis in conventiculis vestris. Quid ergo dicat Apostolus, audiamus. Quærimus enim jam, quemadmodum intelligendum sit semen Abrahamæ. Fratres, inquit, secundum hominem dico, tamen hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit, aut superordinat. Abrahamæ dicte sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit, & seminibus, tamquam in multis; sed tamquam in uno, & semini tuo, quod est Christus. Ecce in quo semine benedicuntur omnes gentes. Ecce testamentum Dei: aperite aures. Homini, inquit, confirmatum testamentum nemo irritum facit, aut superordinat. Quare vos irritum facitis testamentum Dei, dicendo, nec in omnibus gentibus esse completum, & periisse jam de gentibus in quibus erat semen Abrahamæ? Quare superordinatis dicendo, in nullis terris hæredem permanere Christum, nisi ubi potuit cohæredem habere Donatum? Non invidemus alicui: legite nobis hoc de Lege, de Prophetis, de Psalmis, de ipso Evangelio, de Apostolicis litteris: legite, & credimus; sicut nos vobis legimus & de Genesi, & de Apostolo, quia in semine Abrahamæ, quod est Christus, benedicuntur omnes gentes.

Gen. 22.
18.

12. Audite hoc idem testamentum ad Isaac etiam filium Abrahamæ. *Facta est autem fames super terram, præter famem quæ antè facta est in tempore Abrahamæ. Abiit*

Abiit autem Isaac ad Abimelech regem Philistinorum in Gerara: & apparuit illi Dominus & dixit: Noli descendere in Ægyptum, habita autem in terra quam tibi dixerò, & habita in terra hac, & ero tecum, & benedicam te. Tibi enim & semini tuo dabo omnem terram hanc: & statuam jurandum tecum, quod juravi Abrahamæ patri tuo: & ampliabo semen tuum tamquam stellas cæli; & dabo tibi & semini tuo omnem terram hanc: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ pro his quæ obaudivit Abrahamæ pater tuus vocem meam, & servavit præcepta mea, & justitias meas, & legitima mea. Respondete ad ista. Semen quippe Abrahamæ hoc idem semen est & Isaac, quod est Christus. Quomodo enim venerit Christus ex tribu Juda in carne per virginem, quis quoquo modo christianus ignorat?

13. Audite hoc idem testamentum ad Jacob. *Et exiit Jacob à puteo jurationis, & profectus est in Charram, & devenit in locum, & dormivit in loco illo, quoniam solis occasus erat: & sumisit lapidem ex lapidibus loci, & posuit ad caput suum, & dormivit in loco illo. Et visum vidit, & ecce scala stabilita super terram, cujus caput pertingebat ad cælum, & Angeli Dei adscendebant & descendebant per illam: & Dominus incumberebat super illam, & dixit: Ego sum Dominus Deus Abrahamæ patris tui, & Deus Isaac. Noli timere: terram in qua tu dormis super eam, tibi dabo eam & semini tuo. Et erit semen tuum sicut arena*

Gen. 28.
10.

B 3

na

a Sic MSS. At editi, *Palestinorum.*

na terræ, & multiplicabitur supra mare, & in africanum, & in aquilonem, & ad orientem. Et benedicentur in te omnes tribus terræ, & in semine tuo. Et ecce ego sum tecum custodiens te in omni via quacumque ibis, & reducam te in terram hanc: quia non te derelinquam, donec faciam omnia quæ tecum locutus sum. Ecce cui promissioni resistitis, ecce quàm firmum testamentum irritum facitis. Dicit Deus: Non te derelinquam, donec faciam omnia quæ tecum locutus sum: & vos contradicitis, dicentes, ut vobis potiùs credamus quidquid criminis objicitis ignoto & ignaro orbi terrarum; Deo autem dicenti: Non relinquam donec faciam, non credamus.

14. Legite nobis de Scripturis canonicis eos tradidisse divinos codices, quos nominatim accusatis. Legite tam aperta, quàm sunt ista quæ vobis de Genesi legimus. Non à vobis quærimus, quid lapis ille significet, quem Jacob sibi ad caput posuit cum dormiret; quid scala stabilita super terram, cujus caput pertingebat ad cælum; quid Angeli Dei ascendentes & descendentes per illam. Requirit ista prudentiores atque doctiores, & in populo peccato eloquantur, ubi non obstrepat improba contradictio, de obscuritate sacramenti, & ænigmate lectionis armans impudentiam suam. Non desunt corda fidelium, quæ commemoret Dominus ex Evangelio, ubi ait, cum vidisset Israëlitam in quo dolus non erat, quia Jacob qui has vidit scalas, ipse dictus est Israël: non desunt ergo, quos inde ipse commemoret Dominus: ibi quippe ait: Videbitis cælum apertum, & Angelos Dei adscendentes & descendentes super Filium

Gen. 28.

12.

Joan. 1.

51.

lium hominis, id est, super semen Abraham, in quo benedicuntur omnes gentes. Sed hæc non inculco recusantibus. Ecce quod audite: Erit semen tuum sicut arena terræ, & multiplicabitur supra mare, & in africanum, & in aquilonem, & in orientem: & benedicentur in te omnes tribus terræ, & in semine tuo. Date mihi hanc Ecclesiam, si apud vos est: ostendite vos communicare omnibus gentibus, quas jam videmus in hoc semine benedici. Date hanc, aut furore deposito accipite, non à me, sed ab illo ipso in quo benedicuntur omnes gentes. Hæc de primo Legis libro commemorasse suffecerit: plura innotescunt sine impia contentione & cum pia dilectione legentibus.

15. QUID in Prophetis, quàm multa & quàm manifesta sunt testimonia Ecclesie per omnes gentes toto terrarum orbe diffusæ? Unde pauca commemorabo, plura relinquens otio diligentie cum Dei timore legentibus. Accipiamus per hos Isaie sancti divina responsa, & ejus ora tamquam Dei oracula sciscitemur. Sileant humanarum contentionum animosa & perniciosa certamina: inclinemus aurem verbo Dei. Dicat Isaïas, ubi Ecclesiam sanctam Deo revelante præviderit, ut in verbis futura dicentis jam nunc presentia videamus. Repleta est, inquit, universa terra ut cognoscat Dominum, ut aqua multa operiat mare. Et erit in illa die radix Jesse, & qui exsurget principium habere in nationes, in eum gentes sperabunt. Radicem Jesse Christum esse ex semine David secundum carnem natum, nullus quoquo modo christianus ignorat: & si contentiosus est, cum Apostolo

Gen. 28.

14.

CAP. VII.
EX PROPHETIS.

Isai. 11.9.

& 10.

Rom. 15.

12.

ntitur. Item dicit: *Germinabit & florescet Israël, & replebitur orbis terrarum fructu ejus.* Israël nempe filius fuit Isaac, nepos Abraham, cui promissum est, quòd in semine ejus benedicerentur omnes gentes: quod semen Christum interpretatur Apostolus. Venit autem Christus ex semine Abraham per Isaac & per Israël, & deinceps, sicut generationes ad ortum Christi pertinentes Evangelista contexit. Qui ergo vult contrà disputare, contradicat Evangelio, neget ex semine Israël venisse Christum, ut possit negare quod Isaias dicit: *Germinabit & florescet Israël, & replebitur orbis terrarum fructu ejus.* Item dicit: *Ego Deus primus, & in his quæ advenient ego sum. Viderunt gentes, & timuerunt fines terræ.* Hoc est quod alibi Scriptura dixit: *Primus & novissimus,* ut sit α & ω , quæ sunt litteræ in signo Christi omnibus notæ. Pro eo enim quod ibi est, *novissimus*, hîc positum est, & *in his quæ advenient ego sum.* Huic ergo manifestationi contradicunt, qui nolunt credere, imò qui nolunt jam videre compleri quod sequitur: *Viderunt gentes, & timuerunt fines terræ.* Item paulò pòst: *Jacob puer meus, suscipiam illum; Israël electus, suscepit eum anima mea. Dedi Spiritum meum in illum: judicium gentibus proferet. Non clamabit, neque cessabit, neque audietur foris vox ejus. Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non exstinguet, sed cum veritate proferet judicium. Refulgebit, & non confringetur, donec ponat in terra judicium: & in nomine ejus gentes sperabunt.* Hoc testimonium de Christo intelligendum, & in Evangelio positum est.

est. Qui audet, contradicat: qui autem non audet, speret in eum cum gentibus, & ab unitate gentium in eum sperantium non recedat; aut si recesserat, redeat, ne pereat.

16. Item dicit Isaias: *Et nunc sic dicit Dominus, qui finxit me in utero servum sibi: ut congregem Jacob & Israël^a ad eum, appropinquabo illum, & honorabor coram Domino, & Deus meus erit mihi virtus: & dixit mihi: Maximum tibi erit hoc, vocari te puerum meum, ut constituas tribus Jacob, & prolem Israël convertas. Et posui te in testamentum generis in lucem gentium; ut sis salus usque ad fines terræ. Et paulò pòst: Sic dicit, inquit, Dominus Israël: Tempore aptissimo exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Certè ista verba cum commemorasset Apostolus Paulus, non nisi in christianis ostendit impleri. Connexit enim dicens: *Eccè nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Audiamus ergo quid Isaias adjungat: *Dedi te, inquit; in testamentum gentium, ut incolas terram, & possideas hereditatem deserti.* Et interpositis deinde connectit, & dicit: *Eccè isti à longinquo venient; hi autem ab aquilone & mari; alii autem ex terra Persarum. Exsulta, calum, & in lætitia esto, terra, emittant montes jocunditatem, quoniam misertus est Deus populi sui, & humiles populi sui allocutus est. Dixit autem Sion: Dereliquit me Dominus, & Deus oblitus est mei. Numquid capiet oblivio mulierem**

Isai. 49. 5.

2. Cor. 6.

Isai. 49. 6.

Ibidem 12.

^a In Floriacensi MS. & Israël. Ad eum appropinquabo, & honorabo coram Domino. In græco LXX. est, $\sigma\omicron\tau\alpha\chi\theta\iota\sigma\mu\alpha\iota$ & $\delta\omicron\chi\alpha\theta\iota\sigma\mu\alpha\iota$ $\sigma\tau\alpha\tau\iota\omicron\nu$ $\kappa\upsilon\rho\iota\varsigma$.